

ESRAR DEDE

HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ

Arş. Gör. Hikmet ATİK*

A- HAYATI :

a) *Doğumu ve Aile Çevresi* : Asıl adı Mehmet'tir. 18. yüzyılın ikinci yarısında yetişen şair ve tezkireci Esrar Dede 1162/ 1748' de İstanbul Sütlüce'de doğmuştur.⁽¹⁾

Esrar Dede'nin ailesi hakkında kaynaklarda yeterli, geniş ve detaylı bilgilere rastlanılmamaktadır. "Esrâr'ın Sultan Veled Divanı'nın zahrına kendi el yazısı ile yazdığı bir kayıttan anlaşıldığına göre babası Ahmed-i Bi-zeban onun babası Hasan ve onun da babasının ismi Osman'dır"⁽²⁾

Ayrıca, Esrar Dede'nin aile yapısı ve sosyal hayattaki yerleri hususunda herhangi bir bilgi yoktur.

b) *Tahsili*: Esrâr'ın öğrenim durumuna ait bilgiler kaynaklarda çok azdır.⁽³⁾ Onun çok iyi bir tahsil yaptığı⁽⁴⁾ kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Esrâr Dede bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak bu tahsil yönünü anlatır. Onun Tezkire ve Divan'ındaki Arapça ve Farsça şiirlerden bu dillere de vakıf olduğunu anlıyoruz. Esrar'ın Divanı'ndaki Rumca mülemma ve Lügat-i Talyan adlı eseri Rumca ve İtalyanca'yı da bildiğini gösterir.

(1) Ahmed Effakî (Sûleymaniye küt.) Menakibu'l- Arifin'in yazma nüshasına Şeyh Galib'in şerhi. Halet ef. Küt. İlaveleri : No: 46 v. I a

(2) Genç, Tezkire- i Şuarâ-yı Mevleviyye c. 1, s. 6

(3) a.g.e. s.1

(4) a.g.e. s.2

Esrar Dede'nin eserlerinden Lügat- i Talyan'ın mukaddimesinde kendi ifadesinden onun biraz Latince, Rumca ve İtalyanca bildiğini öğreniyoruz. Fakat bu dilleri nerede, nasıl ve hangi seviyede bildiğine dair tam bilgiler mevcut değildir. Bu kadar fazla lisanı bir arada bilmesi ve bu dillerde şiirler yazıp eserler vermesi, Esrar'ın çok iyi bir tahsili olduğunu ve ailesinin kendine sağladığı tahsil imkânını çok iyi değerlendirdiğini gösterir.

Esrar'ın yazdığı üç nüsha Şeyh Galip Divanı onun hat sanatı çalıştığını ve yazısının çok güzel⁽⁵⁾ olduğunu anlatır.

c) *Mevleviliğe Girişi*: Esrar Dede'nin Mevleliğe girmeden önceki hayatıyla ilgili olarak kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Ama onun "kendi ifadelerinden anlaşıldığına göre tarikata girmeden önce dönemin öğrenim kurumlarında bir süre tahsil görmüştür."⁽⁶⁾

Esrar'ın Mevleviliğe girişiyle ilgili olarak iki görüş vardır:

1-"Esrar Dede, Mevleliğe Şeyh Galip ile girmiştir ve onun etkisiyle Mevlelikte çeşitli ve önemli sayılabilecek yerlere ulaşmıştır."⁽⁷⁾

2-"Esrar Dede, Mevleliğe Şeyh Galip ile tanışmadan önce girmiştir."⁽⁸⁾ Mevlevi dervişlerinden Derviş Nuri, Esrar'ı Yenikapı Mevlahanesi'nde görmüş ve onu Karahisar'daki bir medresenin müderrisliğine tayin etmiştir.

"Bu fikir Esrar Dede'nin daha önceden Mevleviliğe intisabını doğrulayıcı mahiyettedir. Çünkü altı sene gibi bir zamanda bu kadar eser ortaya koymak biraz zordur."⁽⁹⁾Fakat bu iki görüşü de kabul edenler ve etmeyenler vardır. Burada önemli olan Esrar'ın Mevleviliğe intisabıdır. Esrar Dede'nin Şeyh Galip ile olan sıkı dostluğu I. görüşü doğrulamaktadır.

Esrar Dede'nin hayatında Şeyh Galip'in önemli bir yeri olup aralarında fevkalade bir dostluk vardır.⁽¹⁰⁾ Şeyh Galip'in etkisiyle onun Mevleliğe girdiğini kabul edersek, onun için Galip bir dönüm noktasıdır. Esrar Dede, Şeyh Galip'in ününü duyarak Galata Mevlevihânesi'ne gelir. Burada onun sohbetlerine katılır. Bu sohbetlerden çok etkilenir.⁽¹¹⁾ Bu etkilenme onu Mevlevi dergâhına gitmeye yönlendirir. "bundan sonra bir Mevlevi dervişi olarak onun yanında kalır ve her şeyiyle ona teslim olur"⁽¹²⁾

Esrar'ın Divân ve Tezkiresindeki ifadelerinden, ondaki Şeyh Galip sevgisi açıkça görülür. Şeyh Galip hakkındaki övgü, sevgi, saygı ve takdir ifade-

(5) Genç Tezkire- I Şuarâyi Mevleviye s. 3

(6) age. s. 4

(7) age. s. 4

(8) age. s. 4

(9) age. s. 4

(10) Osmanlı Müellifleri c. II s. 70

(11) Ergun Türk Şairleri c. III. s. 1345

(12) Genç tezkire- I Şuarâ- yi Mevleviyye c. 1 s. 5

leri tarikata Galip Dede vasıtasıyla girdiğini gösterecek mahiyettedir. Şu beyit bu sevgiyi anlatmaya güzel bir örnektir.

"Gayr galip dedem olup hakka

Dersi ben ondan almışam Esrar"

Esrâr Dede'nin Mevlevîliğe giriş, Şeyh Galip'in Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi mülhaki no: 46' da kayıtlı Menâkibu'l- Ârifin'in ilk sayfasına yazdığı notta anlaşılmaktadır. Bu notta şunlar yazılıdır:

1- Sütlüceli Seyyid Mehmed'e sikke tekbir olunmuştur. Fî şehval 1205

2- Konya'dan gelen Teber-dâr Hâfız'ın refiki Seyyid Mehmed'e sikke tekbiri. Fî cemâziyü'l- âhir 1206

3-Mehmed'e sikke. Fî Gurre- i Recep 1206 "Bu nottadaki ifadeler ışığında Esrar'ın Mevlevîliğe girişine Şeyh Galip'in vesile olduğu anlaşılmaktadır.

"Esrâr Dede, Konya'ya gitmemiştir. Oraya gittiğine dair bilgi olmadığına ve kendini (seyyid) gösterdiği bilindiğine göre, bunlar arasındaki ilki ona ait olabilir"⁽¹³⁾

Dolayısıyla Esrâr Dede'ye asıl yön verip onu yetirerek yeteneklerini geliştiren Şeyh Galip'dir.

d) *Mevlevîlik Dönemi* : Mevlevîliğe giren Esrâr Dede'nin bundan sonraki hayatı, müşidi olan Şeyh Galip'in denetimi ve gözetimi altında devam etmiştir. Onunla her an beraber olacak kadar yakın dostluk kuran ve sohbetlerinde sürekli bulunan Esrâr Dede "şeyhlik" ünvanını kazanmasına rağmen müşidinin yanından ayrılmamıştır.⁽¹⁴⁾

Esrâr Dede, Mevlevî dergâhında çilesini tamamladıktan sonra "Dede"lik rütbesini kazanmıştır. Daha sonra da şeyhinin terbiye ve gözetiminde manevî mertebelere yükselmiştir.⁽¹⁵⁾

Esrâr Dede'nin Mevlevîlikten önceki hayatı çok silik, içe dönük ve sessizdir. Bu sessizlik özelliği daha sonra da devam etmiştir. Mevlevîliğe girdikten sonra kendine Galata Mevlevihânesinde bir oda verilmiştir.⁽¹⁶⁾ Esrar Dede bu kendine tahsis edilen odada münzevî olarak, hayatını şiir yazarak devam ettirmiştir.

(13) Horata. Esrar Dede Divanı s. 9

(14) Ergun. Türk Şairleri c. III s. 1345

(15) Age s. 1345

(16) Age c. III s. 1345

Bu dönemde Şeyh Galip'le Esrâr Dede'nin aralarında geçen bir takım hadiselerle rağmen çok iyi bir dostluklarının olduğu bilinmektedir. Bunu Esrâr Dede'nin Gâlip'e yazdığı şiirlerden anlamaktayız. Ayrıca Esrâr'ın ölümünden sonra Gâlip'in ona yazdığı mersiye de buna büyük bir örnektir.⁽¹⁷⁾ Buradan da anlaşılmaktadır ki bu dostluk çok sağlam bir ilişki ve temele dayanmaktadır.

e) *Ölümü:*

Uzun yıllar Galata Mevlevihânesi'nin bir hücrelerinde inziva hayatı yaşayarak, ömrünü şiir yazmaya ve araştırmaya adanmış, Esrâr Dede, Mi'rac'a rastlayan 27 Receb h. 1211(m.1796) yılında 49 yaşındayken vefat etmiştir. Ömrünün son dokuz yılını geçirdiği⁽¹⁸⁾ Galata Mevlevihânesinin bahçesine kendinden çok önce vefat etmiş olan Mevlevî dervişi Fasih Dede'nin yanına defnedilmiştir⁽¹⁹⁾

Esrâr Dede'nin ölümüyle ilgili olarak Şeyh Gâlip şu tarihi düşmüştür.⁽²⁰⁾

"Sır oldu serin hırka- i tâbûta çeküp

Gâlip dedi tarihini efsûs efsûs

Esrâr dede çilleyi hatm ettiği dem"

-1211-

Müverrih Surûri de şu tarihi kaleme almıştır.⁽²¹⁾

"Yedi beng- i eceli benzi sarardı soldu.

-1211-

Esrâr Dede'nin ölümü büyük yankılar uyandırmıştır. Gâlip bu duygulu ve vefalı müridinin vefatına çok üzölmüştür. Bu üzüntüsünü bir mersiyeye anlatmıştır. Çok üzüntülü bir dille yazılan mersiye edebiyatımızın ve de Gâlip'in örnek bir şiiridir. Toplam beş bendden oluşan bu şiirin ilk bendi şöyledir.

"Kan ağlasın bu dide- i dür- bârım ağlasın

Ansın benim o yâr- ı vefâdârım ağlasın

Çeşm ü dehân u ruhsârım ağlasın

Başdan başa bu cism- i siyeh- kârım ağlasın

(17) Kalkışım. Şeyh Galib Divanı s. 433

(18) Rusuhi Baykara. Mehmed Esrâr. Türkiyat Ens. s. 24

(19) Ergun, Türk şairleri c. III s. 1345

(20) a.g.e. s. 1345

(21) a.g.e. s. 1345

Ağyârim ağlasın bana hem yâırım ağlasın
Gûş eyleyen hikâyet- i ESRÂR'ım ağlasın

Nâdide bir güher telef etdim diriğ u âh
Hâk içre defn edüp gerü girdüm diriğ u âh"⁽²²⁾

B- EDEBİ KİŞİLİĞİ

Divan Edebiyatının son güçlü temsilcisi 18. yy. da yaşayan Şeyh Gâlip'dir. Bilindiği gibi Gâlip edebiyata yeni bir tarz getirmiştir. Gâlip'in müridi olduğunu kabul ettiğimiz⁽²³⁾ Esrâr Dede de Galip'in şiir sohbetlerine katılmış, tarz ve usul olarak ondan çok etkilenmiştir. Bu sohbetlerinde Şeyh Gâlip'in Esrâr Dede'ye olduğu gibi Esrâr Dede'nin de Şeyh Gâlip'e şiir alanında tesiri söz konusudur.

Esrâr Dede'nin şiiri ve şairliği üzerinde yapılan değerlendirmeler onu hep övücü niteliktedir. Onun şiiri üzerinde değerlendirme yapanlar hep övgüyle bahsederler. "Fakat onu güçlü temeller üzerinde oturtan bir edebi kültürün var olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır."⁽²⁴⁾

Mehmet Süreyya, Esrâr Dede'yle ilgili değerlendirmesinde "Eşârî ârifâne olmakla beraber rikkât- âmizdir."⁽²⁵⁾ der.

Ayrıca, Esrâr Dede'nin şiiri üzerinde yapılan bir radyo konuşmasındaki değerlendirme de yine onun şiirini ve sanatını övücü mahiyettedir "Divânını okurken kendimizi bir çiçek bahçesinde zannederiz. Öyle bir bahçe ki ilkbaharın renk ve râyiha tufanını aynı zamanda son baharın hüznü ve hicranını sinesinde yaşatır, ve galiba bu bahçenin sonbahar faslı Galib'dir" (Diyamon-di Keçeoğlu 23.05. 1939 günü radyoda verdiği konferanstan) Esrâr'la ilgili olarak Gibb'in yaptığı değerlendirmeler de mühimdir. Gibb, Esrâr Dede'nin tasavvufi şiirlerine bir "muamma" demekle beraber başka tenkitler de getirmektedir. Gibb Esrâr Dede için şöyle demektedir.

"Hakikatda kitabı diğer derviş divanlarından daha açık olduğu halde şiirleri popüler olacak cinsten değildir. Bazı meziyetleri vardır. Şiirleri raki-kü'l- kalb bir mutasavvıfın aksettiği aynadır. Fakat kendini dış alemden uzak tutan, kendisinden kendi için zorluk ve sevinç aynı olan bir şairinin şiirleridir. Binaenaleyh o talî'inin kendini dışarıda bırakmış olduğu romantik devrin ruhu ile münasebette değildir. Esrâr Dede her hangi bir devirde gelebilir. Yalnız dil hususunda zamanın hakiki çocuğudur. Zira Türkçülük ce-

(22) Kalkışım. Şeyh Galib Divanı s. 433

(23) Genç. Tezkire- I Şuarâ-yı Mevleviye c. 1 s. 6

(24) a.g.e. s. 13

(25) Osmanlı Müellifleri c. II s. 70

reyanı ile alakası olmadığı halde, şiirleri daha önceki şairlerde rastlamadığımız şiirleri içine almaktadır. Bütün bunlara rağmen nazmı hiçbir usul ve kaide dinlemeyen romantikler gibi kaide ve usule uymaz.⁽²⁶⁾ Görüldüğü gibi Gibb Esrâr'ın dil üstünlüğünü kabul etmekte, fakat başka tenkitler de getirmektedir.

Bu tenkit içindeki en önemli ve dikkat çekici değerlendirme şüphesiz Esrâr Dede'nin dili üzerinde söylenen "zamanın çocuğudur."⁽²⁷⁾ yargısıdır.

Esrâr Dede, Divan Edebiyatı etkisiyle yazdığı şiirlerde özellikle "tasanusuz şiirleriyle ve içten duygularıyla yazdığı manzumeleriyle"⁽²⁸⁾ güçlü bir şair olduğunu anlatmıştır. Şeyh Galip'den çok etkilendiği için, onun edebiyata kazandırıp kullandığı kelime ve mazmunları Esrâr Dede de şiirlerinde kullanmıştır.

Esrâr Dede'nin Mevleviliğe girişinden önceki şiiri ve şiirinin hususiyeti hakkında fazla bir bilgiye sahip olmamakla beraber onun için Mevlevilik bir başlangıç noktası kabul edilir. Onun edebi kişiliğinin oluşmasında en önemli etkenin Mevlevilik olduğunu söylemek doğru olacaktır. Çünkü Mevlevilik'ten önce kendini ispatlamış olsa bile Esrâr Dede Mevlevilikle yücelmiş biridir.

Esrâr Dede'nin sanatçılık yönü ve kendini mürşidi Şeyh Galib'e kabul ettirmiş olması, şeyhinin kendine bir tezkire yazmasını emretmesi onun da bunu çok kısa bir sürede başarılı gerçekleştirmesi önemli bir noktadır. Mevlevilik'te çok eski olmamasına rağmen kendisine böyle bir görevin verilmesi onun edebi kültürünün ve bilgisinin derinliğini göstermektedir.⁽²⁹⁾

"Esrâr Dede içli bir şairdir."⁽³⁰⁾ Ondaki çok hassas ve rikkatli ruh yapısı şiirine de yansımış ve onu içli şiirler yazmaya sevk etmiştir.

"Ağla ey dıde hemen gayrı ne kârın vardır
Giryeden gayrı bu alemde ne kârın vardır.

Ağla kim elde hemen nâle vü zârın vardır.
Ağla ağla kim o zalim gibi yarin vardır."⁽³¹⁾

(26) Gibb, Ottoman Poetry. s. 207

(27) Genç, Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye s. 15

(28) a.g.e. s. 15

(29) a.g.e. s.13- 14

(30) Genç, Tezkire-i Şuarayı Mevleviyye s. 16

(31) Esrâr Dede Divanı 1257

Esrâr Dede, "rind bir şairdir. Dünya bağlarına çıkarlarına karşı kayıtsızdır."⁽³²⁾ Mürşidi şeyh Gâlib'in saray ve 3. Selim'e karşı olan bağlılık ve muhabbeti onda bir istihnaya dönüşmüştür. O kendini hep bu tür ilişkilerden ayrı tutmaya çalışmıştır.

"Ne Süleyman ne Selim'in kuluyuz
Hazret- i Rabb- i Rahimün kuluyuz."⁽³³⁾

Sonuç olarak, Esrâr Dede'nin edebi kişiliğiyle ilgili olarak şu değerlendirmeleri yapmak mümkün dür.

1- Esrâr Dede her şeyden önce bir Mevlevî şairidir. Divan Edebiyatı geleneğiyle yetişmesine rağmen asıl ününü Mevlevîlik dairesinde kazanmıştır. Şiirlerinde Mevlevîliğe ait terim ve özellikleri işlemiştir.

2- "Şiirinde ve irfanında en büyük etki sahibi Şeyh Gâlib'tir."⁽³⁴⁾ O yurkanda da belirttiğimiz gibi Şeyh Galip'le çok iyi bir dosttur. Onun şiir sohbetlerine katılarak ondan çok etkilenmiştir. Zaten onu Mevlevîliğe kazandırıp şiir ve sanat yönünü geliştiren mürşidi Şeyh Galip'dir.

3- "Duygulu, içli ve rind kişilik taşıyan tasavvufî şiirleri oldukça başarılı olduğunu kanıtlamaktadır."⁽³⁵⁾ Yazdığı gazeller de onun "dert motifi" ni işleyişine örnektir.

C - ESERLERİ

1- DİVÂN : Esrâr'ın Divan'ı (İstanbul 1257) yaklaşık olarak 3600 beyitten meydana gelmiştir.⁽³⁶⁾ Divanda 2 Nat, Mevlanâyâ 4, Şems- i Tebrîzî'ye bir medhiye, Mevlevîliğe dair bir kaside, bir tane Neşidei Mevlevîye, Galib Dede, Mesnevi şarihi Ankaralı Rusihi ve Fasih Dede hakkında birer kaside, bir terkîb- i bend, 4 tercî- i bend, 6 tahmis, 3 muhammes, 1 müseddes ve 6 murabba bulunmaktadır. Devamında da 252 gazel, 7 tarih, 13 kıt'a 145 rubâî, ilk 15 beyti bir na't olan 40 beyitlik bir mesnevi yer almaktadır.

Divandaki gazellerden birisi Farsça, birisi de Arapça'dır. Rubailerden sekizi, kıtalardan ikisi Farsça'dır. Ayrıca Divan'da bir Türkçe- Rumca mülemma gazel vardır. Divan'ın Süleymaniye Kütüphanesinde 3, Konya Mevlânâ Müzesinde de 1 tane olmak üzere bilinen dört nüshası vardır.⁽³⁷⁾

(32) Geng, Tezkire- i Şuarâ- yı Mevlevîyye s. 17

(33) a.g.e. s. 26

(34) a.g.e. s. 27

(35) a.g.e. s.27

(36) DİA c. XI s. 434

(37) Bu nüshalar..... (Süleymaniye Küt.... [Hacı Mahmut Efendi, nr. 3302. 3741. Hâlet efendi, nr. 694. Hâlet efendi ilavesi, nr. 162] Konya Mevlana Müzesi Ktb. 2461 (Müellif hattı) de bulunmaktadır.

Ayrıca Divan'ın bir de matbu nüshası vardır. Bu Divan 1257 yılında Mehmed Nail tarafından bastırılmıştır.⁽³⁸⁾ Bu matbu Divan'da, 11 kaside, 257 gazel, 20 kıt'a 23 musammat, 141 rubai, 2 mesnevi ile Mübarek- nâme ve Fütüvvet- nâme vardır.

2- TEZKİRE- İ ŞU'ARÂ- YI MEVLEVIYYE : Eser Mevlevî şairlerini anlatır. Ele alıp hakkında bilgi verdiği şahısların çoğu için tek kaynaktır. Bu özelliğiyle edebiyat tarihimizde çok önemli bir yere sahiptir

Eserin taslığı mürşidi Şeyh Galip tarafından hazırlanmıştır. Esrâr Dede Tezkire'nin mukaddimesinde şeyhinin kendine verdiği bu müsveddelerden bahseder.⁽³⁹⁾ Şeyh Gâlip bazı Mevlevî şairlerin şiirlerini seçmiş ve el yazısıyla bir mecmuada toplamıştır. Bu şairlerin bazıları hakkında da bilgiler vermiştir. Fakat kendinin bir takım meşguliyetlerinin olması bu müsveddelerin kitap haline getirilmesini engellemiştir. Bunu gerçekleştirme görevini Esrâr'a vermiştir.

Bunun üzerine Esrâr, şeyhinden aldığı, müsveddeleri esas alarak iki ay gibi bir zamanda Teskire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye'yi kaleme almıştır. Eserin sonunda bunu şöyle anlatır.

"Bin iki yüz onbirinde sâlün
Buldı bu kitabumuz kemâlün
Oldı iki mâh içinde tekmil
Matlûbını tab'um etdi tahsil"⁽⁴⁰⁾

Esrâr Dede, tezkiresini yazarken başta Sakıb Dede'nin "Sefine"si olmak üzere sınırlı bir takım kaynaklara başvurmakla yetinmiştir. Fakat bu kaynakları tenkit etmeye ihtiyaç duymamıştır. Bu yüzden bir takım hatalara düşmüştür. Bazen de tarikat gayretiyle Dukakin- zâde Ahmet Bey, Bağdatlı Ruhi,⁽⁴¹⁾ gibi Mevlevîliğe intisap etmiş olmayan bazı şahsiyetleri de Mevlevî göstermeğe çalışmıştır.

Tezkire- i Şu'arâ- yı Mevleviyye'nin tespit edilebildiği kadarıyla toplam 10 nüshası vardır. Bu nüshalar Süleymaniye (Halet Efendi ilavesi, nr. 109, müellif nüshasından Derviş Hüseyin'in 1211'de (1796) istinsah ettiği ve Esrâr Dede'nin Galata Mevlihânesine vakfettiği nüsha), Millet (Ali Emiri, Tarih, nr.756) İstanbul Üniversitesi (TY, nr.89, 1257, 3894, 9620), Atatürk Üniversitesi (Ağâh Sırrı Levend, nr.542), Konya Mevlânâ müzesi (nr. 1502)

(38) Horata Esrar Dede Divanı. c. 26

(39) Esrar Dede. Tezkire. v. 1b- 2a

(40) Esrar Dede. tezkire. v. 120 b

(41) Ergun, Türk Şairleri c. III s. 1347

Kütüphaneleriyle Viyana (bk. Flügel, II, 412) Paris (bk. Babinger [Üçok], s. 348 ve Kahire'de (bk. Fihri'sül Mahtütati't- Türkiyye'til- Osmaniyye, I, 154)⁽⁴²⁾ dirler.

Esrâr Dede Tezkiresi diye de anılan eserde yer alan şairlerin sayısı nüshalara göre değişmektedir. Örneğin, Süleymaniye Kütüphanesi nüshasında 211, Millet kütüphanesindeki nüshada ise 217 şair vardır.

3- MÜBAREK- NÂME- İ ESRAR: Bu eser Esrâr dede'nin Mevlevî ayinlerinde yapılan semanın mahiyetini anlatmak üzere kaleme aldığı 145 beyitlik bir küçük mesnevidir. *Fâ' ilâtün Fâ'ilatün Fâ'ilatün Fa'ilün* kalıbıyla yazılmıştır.⁽⁴³⁾ Esrâr Dede eserin giriş kısmında Mevlânâ'yı över. Bu övgü bazen çok fazla abartılır. Öyle ki Esrâr Dede kâinatın Mevlânâ'nın feyzinin nuruyla zuhur ettiğini söyleyecek kadar övgüsünü ileri götür.

Esrâr Dede daha sonra da sema'ı detaylı olarak manzum bir dille anlatır. Ona göre sema meclisi, mâtemi- sevinci, soğuğu- sıcağı bir arada bulunduran, dervişleri aşk şarabının deryasına gark eden bir meclistir.

Mübârek- nâme Süleymaniye Kütüphanesindeki iki orijinal nüsha ve matbu Divan'ın (İst.1257) sonunda bulunmaktadır.

4- FÜTÜVVET- NÂME- İ ESRÂR : Esrâr Dede'nin 176 beyitten oluşan küçük bir mesnevisidir. Latin harfleriyle de yayınlanan bu eser⁽⁴⁴⁾ Süleymaniye Küt. de Halef Ef, No: 694 (v. 119 a- 12) ve Süleymaniye Küt. Hacı Mahmut Ef., No: 3741 (v. 146b- 152b)' deki yazma nüshalarda Divan'ın sonunda mevcuttur. Ayrıca Süleymaniye Küt. Tahir Ağa No: 334/ b' deki yazmanın 98b- 100b yaprakları arasında Fütüvvet- nâme müstakil olarak vardır. Eser matbu Divan'ın sonunda da mevcuttur. (İst. 1257h)⁽⁴⁵⁾

Esrâr Dede Fütüvvet- nâme'yi H.1211/ m. 1796 yılında tamamlanmıştır. Bu tarih Esrar Dede'nin vefat ettiği yıldır. Eserin vezni *Fe'ilâtüm Fe'ilün'* dür.

Fütüvvet- nâmeler asıl manası itibariyle ahiliğin esasları, ahlaki, ticari ilkelerini anlatan birer nizamnamelerdir.⁽⁴⁶⁾ Esrârın Fütüvvet- nâme'sinde ise ahiliğin ahlâkî yönünden bahsedilmektedir.

5- LÜGAT- İ TALYÂN : Esrar Dede'nin bu lügatı Ali Emiri tarafından bulunmuş ve H. Said Çelebi tarafından tanıtılarak mukaddime kısmi

(42) DİA C. XI s. 434

(43) Genç Tezkire- I Şuarâ- yı Mevleviyyec. 1 s. 32

(44) Hasan Ali Kasrı. "Türk Edebiyatında Fütüvvet- nâmeler ve Esrar dede Fütüvvet- nâmesi." Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Dergisi, haluk İpekten Armağanı. 1993. s. 107. 130.

(45) Horata. Esrar Dede Divanı. s. 35

(46) age. s. 35

yayınlanmıştır.⁽⁴⁷⁾ Bu eserin sadece "önsöz"ü İhsan Mahvî tarafından Mevlevî şairleri adlı kitapta verilmiştir.⁽⁴⁸⁾ Sadeddin Nüzhet Ergun ise bu lügatı görmediğini söyler. Sadece İhsan Mahvî'nin eserindeki bilgileri aktarmakla yetinir.⁽⁴⁹⁾

Esrâr Dede ilim tahsil ederken Arapça ve Farsça'nın yanında Latince, Rumca ve İtalyanca da öğrenmiştir. Bunu yazmış olduğu "Luğat- i Talyân" dan anlamak mümkündür. Ayrıca Türkçe- Rumca mülemma onun Rumca'yı da bildiğini gösterir.

Sadeddin Nüzhet Ergun'un bahsettiği Mukaddimeden öğrendiğimize göre,⁽⁵⁰⁾ Luğat- i Talyân'ın girişinde İtalyanca ve Latince'nin bazı gramer kurallarından bahsedilir.⁽⁵¹⁾

Eserde 1. bölümde 1- 10.000 arası sayıların tercümesi ; ikinci bölümde İtalyanca ve Latince'nin "suret- i erkâmı" nın tercümesi, 3. bölümünde İtalyanca ay, gün ve hafta tercümesi, 4. bölümde ise alfabetik sırayla lügat kısmının tercümesi yer alır. ⁽⁵²⁾ Esrâr Dede'nin kaleme aldığı bu İtalyanca lügat'ın günümüzde nerede olduğu bilinmemektedir.

(47) Açe. s. 38

(48) Ergun. Türk Şairleri c. III. s.1346

(49) açe. s. 1346

(50) açe. s. 1346

(51) Horata. Esrar Dede Divanı s. 38

(52) Horata. Esrar Dede Divanı s. 38

BİBLİYOGRAFYA

- 1- Alparslan, Ali, Şeyh Galib Ankara 1988
- 2- Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul h. 1333
- 3- Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat İstanbul 1988
- 4- Dilcin, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü Ankara 1983
- 5- Encyclopaedia of İslam, Supplement, Leiden 1980
- 6- Ergun, Sadettin Nüzhet, Türk Şairleri İstanbul 1936
- 7- Esrar Dede Divanı 1257
- 8- Fuzûlî Divanı, Kenan Akyüz, S. Beken, M. Cumbur Ankara 1590
- 9- Genç, İlhan, Esrâr Dede, Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye, inceleme Metin Erzurum 1986
- 10- Gibb, A. History of ottoman Poetry, London 1967
- 11- Gölpınarlı, Abdalbâkî, Mevlânâ'dan sonra Mevlevilik İstanbul 1983
- 12- Horata, Osman Esrâr Dede, Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Divanı (basılmamış) Ankara 1995
- 13- Hüseyin Vassâf, Sefine-i Evliyâ-yı Ebrar Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Başışlar nr. 2305-2309
- 14- İpekten, Halûk Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri
- 15- Kalkışım, M. Muhsin, Şeyh Galib Divanı Ankara 1994
- 16- Kasır, Hasan Ali, Türk Edebiyatının Fitivvet-nâmeler ve Esrâr Dede Fütüvvet-nâmesi, Atatürk Ün. Sosyal Bil. Ens. Dergisi Halûk İpekten Armağanı 1993 Kocatürk, Vasfi Mahir , Türk Edebiyatı Tarihi Ankara 1994
- 17- Kocatürk, Vasvi Mahir, Türk Edebiyatı Tarihi Ankara 1964
- 18- Mehmet Süreyya, sicilti Osmâni Matba-i Âmire h.1307
- 19- Muallim Naci, Lugat-i Naci İstanbul 1987
- 20- Pala, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü Ankara 1995
- 21- Pekolcay, Neclâ, İslami Türk Edebiyatı İstanbul 1994